

Roll No. ....

141/C

Total No. of Questions : 20]

[Total No. of Printed Pages : 7

SS

2037

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ
BUSINESS STUDIES-II

(Commerce Group)

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Evening Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 65

(Punjabi Version)

ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ
141/C ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।

(ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੰਨੇ ਹਨ
ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।

(iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ
ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

(iv) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ (ਭਾਗ-ੳ, ਭਾਗ-ਅ, ਭਾਗ-ੲ, ਅਤੇ ਭਾਗ-ਸ) ।

(v) ਭਾਗ-ੳ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਇੱਕ ਅੰਕ ਵਾਲੇ 5 ਉਪ ਭਾਗ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਦਾ ਉੱਤਰ
1-15 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(vi) ਭਾਗ-ਅ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 2 ਤੋਂ 8 ਹਰੇਕ 2 ਅੰਕ ਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 5-10 ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(vii) ਭਾਗ-ੲ 9 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ 7 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 ਤੋਂ 17 ਹਰੇਕ ਦੇ 4 ਅੰਕ ਹੋਣਗੇ ।
ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ 15-20 ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

(viii) ਭਾਗ-ਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 18 ਤੋਂ 20 ਅੰਦਰੂਨੀ ਛੋਟ ਵਾਲੇ 6 ਅੰਕਾਂ ਦੇ ਹੋਣਗੇ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ
3-5 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਭਾਗ-ੳ

1. (a) ਖਾਲੀ ਸਥਾਨ ਭਰੋ :

ਤਾਲਮੇਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦਾ ..... ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

1

141/C-SS

[Turn over

- (b) ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਲਿਖੋ :
ਗੈਰ ਰਸਮੀ ਸੰਗਠਨ ਰਸਮੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । 1
- (c) ਤਾਲਮੇਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 1
- (d) ਜਾਬਰ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? 1
- (e) ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?
- (ੳ) ਗਾਹਕ
- (ਅ) ਉੱਦਮੀ
- (ੲ) ਪ੍ਰਬੰਧਨ
- (ਸ) ਇਹ ਸਾਰੇ । 1

ਭਾਗ-ਅ

2. ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ । ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 2
3. ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਕੀ ਹੈ ? 2
4. ਨਿਯੁਕਤੀਕਰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 2
5. ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ । 2
6. ਨਿਯੰਤਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ? 2
7. ਵਿੱਤੀ ਬਜ਼ਾਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 2
8. ਵਿਗਿਆਪਨ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 2

ਭਾਗ-ੲ

9. ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਦੀ ਏਕਾਤਮਕਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ । 4
10. ਰਣਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4
11. ਸਪੁਰਦਗੀ ਅਤੇ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਾਰ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ । 4
12. ਸੰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ । 4
13. ਤਾਲਮੇਲ ਦੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਲਿਖੋ । 4
14. ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਪੂੰਜੀ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਚਾਰ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 4
15. "ਵਿਕਰੀ ਬਜ਼ਾਰੀਕਰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ।" ਟਿੱਪਣੀ ਕਰੋ । 4
16. ਵੰਡ ਦੇ ਚੈਨਲਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ । 4

141/C-SS

17. ਉਪਭੋਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਚਾਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 4

ਭਾਗ-ਸ

18. ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ । 6

ਜਾਂ

ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਦੇ ਲਾਭ ਤੇ ਹਾਨੀਆਂ ਲਿਖੋ । 6

19. ਸੰਗਠਨ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖੋ । 6

ਜਾਂ

“ਇੱਕ ਸੁਚੇਤ ਅੱਖ ਹੀ ਵਧੀਆਂ ਨਿਯੰਤਰਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ ।” ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ? ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ । 6

20. ਸੇਬੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਲਿਖੋ । 6

ਜਾਂ

ਉਪਭੋਗਤਾ ਸੁਰੱਖਿਅਣ ਵਿੱਚ ਉਪਭੋਗਤਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਤੇ ਜੈਤ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖੋ । 6

(Hindi Version)

ਨੋਟ : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड 141/C अवश्य लिखें।

(ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 30 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।

(iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गये पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।

(iv) प्रश्न पत्र के चार भाग होंगे (भाग-क, भाग-ख, भाग-ग, और भाग-घ)।

(v) भाग-क प्रश्न सं. 1 में प्रत्येक 1 अंक वाले 5 उप भाग हैं। प्रत्येक भाग का उत्तर 1-15 शब्दों में दिया जाना चाहिए।

(vi) भाग-ख प्रश्न सं. 2 से 8 प्रत्येक के 2 अंक होंगे। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 5-10 लाइनों में दिया जाना चाहिए।

(vii) भाग-ग 9 प्रश्नों में से कोई 7 प्रश्न कीजिए। प्रश्न सं. 9-17 प्रत्येक के 4 अंक होंगे। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 15-20 लाइनों में दिया जाना चाहिए।

(viii) भाग-घ प्रश्न सं. 18 से 20 प्रत्येक आन्तरिक छूट वाले 6 अंकों के होंगे। प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 3-5 पृष्ठों में दिया जाना चाहिए।

भाग-क

1. (a) रिक्त स्थान भरो :
समन्वय प्रबन्धन का ..... है। 1
- (b) ठीक अथवा गलत लिखें :
अनौपचारिक संगठन औपचारिक संबंधों पर आधारित होते हैं। 1
- (c) समन्वय क्या है ? 1
- (d) जॉवर कौन होते हैं ? 1
- (e) व्यापार को चलाने का उत्तरदायित्व किसका होता है ?
(क) ग्राहक
(ख) उद्यमी
(ग) प्रबन्धन
(घ) ये सभी 1

भाग-ख

2. "प्रबन्धन एक प्रक्रिया है।" कथन की व्याख्या कीजिए। 2
3. सामाजिक सांस्कृतिक वातावरण क्या है ? 2
4. नियुक्तिकरण की व्याख्या कीजिए। 2
5. प्रेरणा की परिभाषा लिखें। 2
6. नियन्त्रण की सीमा क्या होती है ? 2
7. वित्तीय बाज़ार क्या है ? 2
8. विज्ञापन क्या है ? 2

भाग-ग

9. आदेश की एकात्मकता तथा दिशा की एकात्मकता में अन्तर लिखें। 4
10. रणनीति के किन्हीं चार प्रकारों की व्याख्या कीजिए। 4

141/C-SS

11. प्रत्यायोजन तथा विकेन्द्रीकरण में कोई चार अन्तर लिखें। 4
12. संचार की कोई चार विशेषताएं लिखें। 4
13. समन्वय के कोई चार सिद्धान्त लिखें। 4
14. कार्यशील पूंजी आवश्यकताओं को प्रभावित करने वाले कोई चार तत्वों का वर्णन कीजिए। 4
15. “बिक्री मार्केटिंग का हिस्सा है।” टिप्पणी कीजिए। 4
16. वितरण के माध्यमों की आवश्यक विशेषताओं की व्याख्या करो। 4
17. उपभोक्ता के कोई चार उत्तरदायित्व बताओ। 4

भाग-घ

18. प्रबन्धन के सिद्धान्तों के महत्व की चर्चा करो। 6

अथवा

निजीकरण के लाभ और हानियां लिखें। 6

19. संगठन की विशेषताएं लिखें। 6

अथवा

“अच्छी नियन्त्रण प्रणाली का केवल एक गुण सतर्क दृष्टि है।” क्या आप इस बात से सहमत हैं ? कारण बताओ। 6

20. सेबी के कार्य लिखें। 6

अथवा

उपभोक्ता संरक्षण में उपभोक्ता संगठन तथा गैर सरकारी संगठन की भूमिका लिखें। 6

(English Version)

Note : (i) You must write the subject-code/paper-code **141/C** in the box provided on the title page of your answer-book.

(ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialized as soon as you receive it.

(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) The question paper will have 4 Parts i.e. A, B, C and D.

(v) **Part-A Question No. 1** consists of 5 sub parts carrying 1 mark each. Answer of each Part should be given in 1-15 words.

- (vi) **Part-B** Question No. 2 to 8 will carry 2 marks each. Answer of each question should be given in 5-10 lines.
- (vii) **Part-C** Do any 7 question out of 9 questions. Question No. 9 to 17 will carry 4 marks each. Answer of each question should be given in 15-20 lines.
- (viii) **Part-D** Question No. 18 to 20 will carry 6 marks each with internal choice. Answer of each question should be given in 3-5 pages.

Part-A

1. (a) Fill in the blanks :
- Co-ordination is the ..... of management. 1
- (b) Write true or false :
- Informal organisation is based on formal relations. 1
- (c) What is co-ordination ? 1
- (d) Who are Jobbers ? 1
- (e) Running of business is the responsibility of the :
- (a) Customer
- (b) Entrepreneur
- (c) Management
- (d) All of these 1

Part-B

2. "Management is a Process". Explain. 2
3. What is Socio-Cultural Environment ? 2
4. Explain staffing. 2
5. Define motivation. 2
6. What is span of control ? 2
7. What is Financial Market ? 2
8. What is advertising ? 2

141/C-SS

(7)

Part-C

9. What is difference between unity of command and unity of direction ? 4
10. Explain any four types of strategy. 4
11. Write any four difference between delegation and decentralisation. 4
12. Write any four features of communication. 4
13. Write any four principles of co-ordination. 4
14. Discuss any four elements affecting working capital requirements. 4
15. "Selling is part of marketing". Comment. 4
16. Explain the essential characteristics of channels of distribution. 4
17. State any four responsibilities of consumer. 4

Part-D

18. Discuss the Importance of Principles of Management. 6
or
Write advantages and disadvantages of Privatisation. 6
19. Write the characteristics of organisation. 6
or
"A vigilant eye is the only feature of good control system." Do you agree ? Give reasons. 6
20. Write functions of SEBI. 6
or
Write the role of consumer organisation and Non-Government Organisation in Consumer Protection. 6

141/C-SS